

о. Юрій ХАМУЛЯК

Соціологічні дослідження свідчать, що у першій половині ХХ ст. стався масовий примусовий відхід різних груп населення, особливо молоді, від релігії та Церкви. Повна атеїзація населення при тоталітаризмі комуністичної влади залишили настільки сильний відбиток у ментальності людей, що сам емоційний тиск та психологічне насильство починає сприйматись як належне, без жодних застережень. Тривожність, невпевненість, нездорова емоційність, підкореність чужій волі та делегування відповідальності за своє життя комусь, хто «знає більше» – ось плоди тоталітарного режиму.

«Нехай я краще буду маленьким, підкорюся, але зате я буду захищеним, отримаю якісь гарантії» – це спосіб мислення більшості потенційних adeptів псевдорелігійних рухів. При соціально-економічній нестабільності, непевності у завтрашньому дні, постійному відчутті приниження честі та гідності, прості й чіткі схеми та алгоритми, які висувають новітні релігії, видаються надзвичайно привабливими та оптимальними. Саме тому таку ситуацію можна охарактеризувати як: «вірити у що-небудь». Внаслідок цієї постави виникають окультивні практики, бажання пізнати езотеричні знання, специфічні практики впливу на людську свідомість тощо. Тому домінантними елементами сучасного релігійного світогляду є релігійна невизначеність, еkleктизм, підвищений інтерес до сучасної паранаукової та парарелігійної міфології, спиритизм, астрологія, зацікавленість філософією та практиками східних релігій... Ідеться про зміну обрядовості: з комуністичної ідеології на релігійну обрядовість, без глибинного повернення до християнських цінностей у суспільстві.

При цьому століттями існуючі релігійно-церковні структури:

– не завжди готові оперативно реагувати на «знаки часу», а сучасні глобалізаційні процеси, можливість швидкого обміну інформацією, зрештою, приватність такого явища, як релігійні переконання, уможливають стрімкий ріст новітніх релігійних течій та рухів, котрі надзвичайно мобільні у таких ситуаціях, завжди намагаються підлаштуватись до викликів сучасної епохи;

– несуть певний формалізм у богослужіннях та недбалість священнослужителів у

виконанні своїх первісних обов'язків – евангелізації. Тому низький рівень обізнаності з церковним вченням та неспроможність знайти адекватну відповідь на їхні духовні запити сприяють виникненню та поширенню помилкових уявлень або псевдовчень;

– потребують нової інкультурації. Насправді сектанти говорять тією «мовою», яка зрозуміла більшості. Сучасні світоглядні уявлення вкладають абсолютно інше значення або просто не розуміють таких простих слів, як: покаєння, гріх, ересь, благодать, догмат, святість, таїнство, молитва, спасіння... Зате зрозумілим для більшості є мовлення про карму, про енергетику, про космічний розум, про відкриття чакр, про медитацію, про магію, паранормальні явища тощо... Як приклад, можна почути від пересічного християнина, що любить зайти в храм, тому що там «енергетика хороша», і він там може «зарядитись»¹.

Тому стан духовної кризи в українському суспільстві стає сприятливим ґрунтом для появи нових релігійних рухів та їх доволі плідної діяльності, результатом якої є трансформація від традиційної для українського народу християнської системи світобачення до псевдорелігійної, і навіть псевдонаукової ідеології. Слід зазначити, що нові релігійні групи та секти не є механічним перенесенням традиційних для інших країн релігійних форм на ґрунт України, а певним пристосуванням до української культури та створенням ілюзії наближення до суті християнства. Навіть суперечність у самому їхньому вченні не викликає у adeptів жодного заперечення чи протесту, бо, згідно з їхньою логікою, це пояснюється глибиною самого вчення та неможливістю досягнути цю глибину звичайній людині. А саме віровчення є аморфним і адогматичним, неясним і неконкретним, тому його здатен зрозуміти та пояснити гуру чи наставник, як фахівець і найвищий авторитет у справах віри і моралі. Прикладом абсолютного впливу лідера на adeptів може слугувати чи не найскандальніша вітчизняна секта «Біле братство». По суті такі псевдорелігійні секти пропонують «елітарне християнство без Христа»². Втопленість від життя в сучасному світі, відсутність власної волі, песимізм і духовна пустота, бажання внутрішнього безособового спокою (нірвана) – ось первісні причини зацікавлення релігійними групами східними релігіями, без жодних прямих зв'язків із ними.

«У секту не йдуть, туди приводять шляхом обману, маніпулювання, – стверджує Олександр Дворкін. – Для цього потрібні дві умови: стресовий стан і щоб представник секти підійшов до людини з такою пропозицією, яка їй є співзвучною. Тому що у кожній секті є своя пропозиція – покращити здоров'я, курси іноземної мови, кар'єрний ріст, тест особистості, біблійний гурток тощо»³. Зокрема, новим adeptам гарантується успіх на роботі, швидке просування соціальною драбиною, довголіття, покращення стану здоров'я, новий рівень спілкування, матеріальна допомога, саморозвиток, релігійний досвід, «рай на землі»⁴.

Будь-хто в певні моменти свого життя може виявитися чутливим до проповіді сект, адже кожен із нас переживає різні кризи, стреси... У таких ситуаціях і за таких умов, коли хтось ззовні пропонує швидке вирішення нашої проблеми, ми можемо виявитися чутливими до навіювання. Через те слід зауважити, що абсолютна більшість потенційних adeptів сект і релігійних рухів – це люди охрещені, але мало пов'язані з Церквою або й цілком вже відірвані від неї та цілковито релігійно безграмотні.

Особливою характеристикою сектантського способу життя є замкнутість в певній спільноті, вилучення з суспільства, потреба бути особливим чи відрізнитися, відмова від виконання громадських обов'язків, втрата можливості самореалізації. Тому навіть вихід із секти (який дається дуже важко або є зовсім неможливим) не гарантує людині повноцінного повернення до життя. Переважно після виходу з секти людина опиняється у стані глибокої психологічної кризи. За даними соціологів, близько 15% громадян України зіткнулися з випадками втрати майна в результаті діяльності сект, 13% знають про випадки втрати психічного здоров'я, 10% заявили, що через тоталітарні культу у їхніх знайомих або родичів розпалися подружні пари, більше 10% скаржаться на те, що діти перестали спілкуватися з батьками⁵.

Секти спрощують бачення світу і дають прості відповіді на глобальні питання людського буття. Сектантське мислення є способом біполярного бачення світу: чорне і біле, спасення і осуджене, добре і зле. Усе, чого навчають вони, є непохитною правдою та світлом, а все інше – це зло та темрява. Таке формулювання питання приваблює людей, котрі звикли поверхнево реагувати на різні життєві ситуації, не вдаючись до розпізнання в них Божої педагогіки та Божого промыслу. Тому щонайменший сумнів у правильності слів або дій лідера секти негайно кваліфікується, як «синдром Каїна і Авеля» і так пригнічується у зародку: мало кому хочеться визнати себе Каїном⁶.

Сектанти практикують менш стереотипні богослужіння і більш доступну символіку. Тому коли вірні зустрічаються у Церкві з формалізмом у богослужіннях, недбалістю, неморальністю духовенства, здирством, хабарництвом,... то розривають зв'язки з парохією та, поступово маргіналізуючись, самі проголошують курс на очищення від цих негативних явищ або пристають до сект, в котрих, як вони сподіваються, немає схожих проблем. Сектантські молитовні зібрання відбуваються у клубах, на стадіонах, у концертних залах, де при використанні сучасних технічних засобів перетворюють їх у видовищні шоу, проведення яких переслідує єдину мету – «нанести потужний вплив на смислову природу людини та зробити її здатною реагувати та приймати лише ту інформацію, яку подають сектантські лідери»⁷.

Сектанти спираються на антиклерикальні настрої. У суспільній свідомості Церква асоціюється передусім з усім кращим, піднесеним, ідеальним, підсвідомо бажаним... Тому «серйозні прогрішення, допущені священиками у своєму душпастирстві, безкарність та тривале перебування на парохії такого горе-душпастиря стають плодоносним ґрунтом для розвитку сект. Також допоміжним чинником для активного поширення сектантських наук є поведінка людей, котрі декларують, що є християнами, ходять до Церкви і одночасно ведуть безбожне та аморальне життя»⁸.

Своїм успіхом сектантські проповідники завдячують браку активності і відсутності ентузіазму (а найбільше любові) у місіонерів традиційних Церков. Прагнення Абсолюту, живого і глибокого контакту з Ним сьогодні у суспільстві настільки сильне, що брак автентичного проповідання Євангелія сприяє поширенню сект і певних форм релігійності без Бога. Не слід забувати й про інші фактори успіху сект: ентузіазм сектантських проповідників та досить високий вишкіл в майстерності проповідництва, поважна фінансова підтримка, за якої вони легко входять в інформаційний простір, займають телевізійний та радіоефір, масово розповсюджують свої часописи і так поширюють своє вчення.

Тому Церковна спільнота зобов'язана вістувати Євангеліє, поєднуючи його з живим свідченням зрілої віри. Перед тими, котрі приходять у помешкання (Свідками Єгови...), слід завжди виявляти свою християнську гідність, пов'язану з вірою в Бога у Тройці, з єднанням із Христом Спасителем, з приналежністю до Церкви, з любов'ю до Святого Письма. Слід давати свідчення правди також своїм подружнім та сімейним життям, християнським вихованням та святкуванням неділі, тверезістю та громадянською справедливістю⁹.

Секти зазнають успіху та швидкого поширення, завдячуючи майже цілковитій релігійній безграмотності суспільства. У церковному середовищі відчувається явна відсутність активності у вивченні мирянами Біблії. Державні заклади, правлячі структури та органи місцевого врядування не мають відповідних спеціалістів, однак призначають на посади чиновників з урегулювання взаємин релігійних громад з державою людей без будь-якої духовної чи церковно-історичної освіти. Ні в школах, ні у вузах до цього часу немає повноцінного знайомства з релігією. Відсутність релігійної освіти у суспільстві та брак катехизації (духовного просвітництва) у необхідному обсязі в парохіях пояснює деяку відчуженість потенційних парохіян від традиційних Церков, позаяк традиційні церковні культури являють собою особливий світ, який вимагає знайомства з ним, розуміння, поступового входження, турботливого керівництва під час цих взаємин¹⁰.

Багато з тих, котрі не мали ніякого релігійного виховання, інтуїтивно приймають близько до серця ідею надконфесійності. Інтелігенція, а також молодь, як правило, внутрішньо схильна до толерантності. Багато хто «купляється» на цікаві розповіді проповідників, цілителів, магів, шаманів, екстрасенсів, біоенергетиків, котрі завжди використовують релігійну християнську атрибутику, молитви, балачки про Бога і стверджують про Його всюдиприсутність та можливість зустрічі з Ним, аби отримати спасіння поза Церквою. Чимало підпадають під привабливі розповіді кришнаїтів, котрі проголошують сприйнятливості для них будь-якої релігії, про свою «надконфесійність»¹¹.

Ще однією причиною, чому захоплюються сектами, – є бажання екзотики, невдоволення реальним життям, нездатність знайти в ньому своє місце, очікування прогресивних можливостей у новій культурі, своєрідна еміграція в екзотичний світ. Особливо такий момент спостерігається, коли йде мова про східні культури.

Деякі групи (типу сайєнтології) заманюють своїм дієвим ставленням до практичних питань психології, соціології, тілесного здоров'я та інших тем, які в традиційному церковному оточенні не прийнято висвітлювати. Досягнення науки у цих сферах подаються як прозоріння їхніх лідерів, припускається, що саме вони (лідери) володіють істинним знанням¹².

Безумовно, суттєвими є й економічні причини. Економічна криза привела до того, що гроші, якими володіє чимало сект, відчиняють деякі адміністративні двері, дозволяють орендувати зали, друкувати відповідну літературу, спокушати новачків різними закордонними подорожами, семінарами, безкоштовним харчуванням та іншим¹³.

Тому парохія, прагнучи віднайти і повернути «заблуканих» до Церкви, повинна наголошувати на потребі поглибленої евангелізації, де центральну роль має відігравати Святе Письмо та спільна молитва. Церква не лише повинна бути для людей знаком надії, але й цю надію обґрунтовувати¹⁴. Попри всі труднощі діалогу, ми не повинні відмовлятися від усіх доступних форм апостольської та евангелізаційної діяльності, відповідно до своїх можливостей і компетентності, водночас покладаючи на Бога надію, що Він своєю ласкою і благословенням підтримуватиме ці зусилля й старання.

о. Юрій ХАМУЛЯК. Передумови виникнення та поширення нових релігійних рухів і

сект//СЛОВО № 4 (48) 2012, с.8-11